

ביאורים

לפעמים אנחנו עובדים את ה' מתוך רגש והתפעלות. אנו עושים מעשים שגורמים לנו התרגשות רבה ומשאירים אצלנו רושם גדול להיטיב את דרכנו. כך אנו יכולים להשתחרר מהמידות הרעות שנדבקות, בדרך כלל, באדם.

אך זה לא מספיק. זה כמו בנוזין שאם נדליק אותו תהיה בעירה יפה וגדולה, אך רק לרגעים ספורים. כדי שתהיה אש ממושכת צריך גם עצים. מעשים שמעוררים את הרגש אמנם גורמים להתלהבות ויש להם השפעה עלינו, אך היא זמנית, ועתידה להתפוגג. אין מה שמחזיק את ההשפעה לאורך זמן, כי אנו לא מבינים למה עלינו לתקן את מידותינו. וכשאנו פועלים בלי להבין למה, אנו יכולים להימצא בבעיה קשה מאוד...

לכן הרמח"ל אומר שמי שרוצה לתקן את מידותיו צריך קודם כל להבין למה. במקומות רבים בספר הוא משתמש בביטויים כמו 'יתבונן', 'יחשוב' ו'יבין', כי עבודת המידות צריכה להיות, קודם כול, בשכל.

ברגע שנבין מהו הכיעור שיש במידה הרעה - נרצה להתרחק ממנה. כשנכיר את הבריאות והרענונות שיש במידה הטובה נשאף לקנות אותה. רק בעזרת הכלי היקר שנתן לנו הקב"ה אנחנו יכולים להצליח לקנות את הנקיות במעשים ובמידות, והכלי הזה הוא השכל.

שלב נוסף בקניית הנקיות הוא ידיעת הפרטים, כדי לא להיכשל בפרטים הקטנים. לשם כך צריך ללמוד. ללמוד הלכות כדי לדעת מהם הפרטים שבהם אפשר להיכשל, ולזכור אותם. וכך גם במידות, ללמוד בכל מידה ומידה מהי הדרך הרצויה וממה יש להיזהר. ברגע שאנחנו יודעים היכן מצויים, לעיתים קרובות, מכשולים, כבר נדע להיזהר מכאן ולהבא ונוכל, בעזרת ה', להיטיב את דרכינו.

הרחבות

• חסידות לעם הארץ

ולא עם הארץ חסיד. הרמח"ל מבאר שעם הארץ לא יכול להיות חסיד, כיוון שאינו יודע את דיני התורה וממילא לא יוכל להגיע לחסידות. האור החיים הוסיף שלא רק שאינו יכול להגיע לחסידות אלא אף "אסור לעם הארץ להתנהג בחסידות, שיעשה חומרות וגדרים כמנהג החסידים, כי לפעמים יעשה חומר בדבר שהוא אדרבה עבריין" (ויקרא כו, ו) היינו שאם עם הארץ ינסה להחמיר ולנהוג לפני משורת הדין, ייתכן שיטעה בשיקול הדעת, שכן אינו יודע להבחין בין הקל לחמור ויעשה להפך מהדרך הראויה ואף יחטא.

יתר על כן, בדבריו על מידת הפרישות מסביר הרמח"ל כי יצירת סייגים דוגמת נדרים וניזירות אינם ראויים בעיני התורה ועל זה אמרו חכמים "לא דייך מה שאסרה עליך תורה שאתה אוסר עליך דברים אחרים" [ירושלמי, נדרים ט, א]. שיטת הרמח"ל היא כי כדי לזכות למדרגת הפרישות יש לדייק במצוות התורה ולא להחמיר במה שאינו נדרש מהאדם, אפילו אם אינו מגיע לידי טעות. להלן במידת החסידות (פרק יט) נלמד כי החסיד אכן מחמיר לגמור את מצוותיו בשלמות, אולם, כפי שנראה שם, פעולותיו נעשות על פי ציווי התורה עד לפרטים הקטנים ביותר, ואין בהן משום חריגה מהמצוה המוטלת עליו. מי שזוכה להדר ולדקדק במצוות כתיקונן הוא החסיד האמיתי והוא הממלא חובתו בעולמו - כפי שנצטוונו בתורה 'קדושים תהיו' (מובן שחיוב זה משתנה מאדם לאדם ותלוי ברמה הרחנית של האדם).

פרק יב - בדרכי קניית הנקיות

הנה האמצעי האמיתי לקנות הנקיות, הוא התמדת הקריאה בדרכי החכמים זכרונם לברכה, אם בעניני ההלכות ואם בעניני המוסרים.

פי הנה אחר שפכר התאמת אצל האדם חובת הנקיות והצורך בו, אחר שפכר השיג הזהירות והזריזות במה שנותעסק בדרכי קנייתם, והתרחק ממפסדיהם, הנה לא ישארו לו עתה עפובים לקנות הנקיות אלא ידעת הדקדוקים אשר במצוות פדי שיוכל לזהר בכלם.

ועל כן הנה צריך לו בהקרח ידיעת ההלכות על בריים, לדעת ענפי המצוות עד היכן הם מגיעים. וגם לפי שהשכחה מצויה בדרכים הדקים האלה, הנה תצטרך לו התמדת הקריאה בספרים המבארים אלה הדקדוקים, למען חדש בשכלו זכירתם, אז ודאי שיתעורר לקימם.

וכן בענין המדות מרחת לו קריאת מאמרי המוסר לקדמונים או לאחרונים, כי פעמים רבות אפלו אחר שיקבע האדם בעצמו להיות מן המדקדקים הנקיים אפשר לו שיאשם בפרכים מפני שלא הגיעה ידיעתו בהם, כי אין אדם נולד חכם, ואי אפשר לו לדעת את הכל. אף בקריאת הדברים יתעורר במה שלא ידע ויתבונן במה שלא השפיל מתחלה ואפלו במה שלא ימצא בספרים עצמם, כי בהיות שכלו נעור על הדבר הולך ומשגיח הוא על כל הצדדין וממציא ענינים חדשים ממוקור האמת.

ואמנם מפסדי המדה הזאת הנה הם כל מפסדי הזהירות, ונוסף עליהם חסרון הבקיאיות בידיעת הדינים או המוסרים כמו שכתבתי. וכבר אמרו זכרונם לברכה (אבות ב, ה), "ולא עם הארץ חסיד". כי מי שלא ידע אי אפשר לו לעשות, וכן אמרו (קדושין מ"ב), "תלמוד גדול שמביא לידי מעשה".

קניית הנקיות - בהתמדת הלימוד בדברי חז"ל (הלכות מוסר)

מפסדי הנקיות - כמפסדי הזהירות וחסרון הידיעות

